

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

11-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 11 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Muxammadiev Akmal Ganievich</i> TOSH DAVRIDA KVARIS XOMASHYOSIDAN FOYDALANISH MASALASINI O'RGANISH	10-15
<i>Xujaniyazov Uktam Yeshbayevich</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDA MADANIYAT SOHALARI RIVOJLANISHINING ASOSIY TENDENSIYALARI (QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI MISOLIDA)	16-21
<i>Mo'minov Xusanboy Madaminjonovich, Xamidova Ominaxon</i> ANTI-K TEATR	22-25
<i>Ravshanov O'ktamali Rustam o'g'li</i> SOPOL IDISHLARDAGI EPIGRAFIKA	26-29
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> O'ZBEK OLIMLARI VA MUTAXASSISLARINING GLOBAL FAN VA TEXNOLOGIYA RIVOJIGA TA'SIRI: TARIXDAN HOZIRGI	30-33
<i>Esanova Nilufar</i> O'ZBEKISTONNING SANOAT SOHASIDA KADRLAR TAYYORLASH SIYOSATI: ILMIY ASOSLAR VA DOLZARB MASALALAR	34-38
<i>Asadova Ra'no Baymanovna, Ashurova Qunduz Abduxoliq qizi</i> QASHQADARYO VILOYATIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING RIVOJI (1990–2025): MANBALAR, MUAMMOLAR VA TENDENSIYALAR	39-42
<i>Umarqulova Gulchiroy Fayzulla qizi</i> JIZZAX CHO'LLARINING O'ZLASHTIRILISHI VA MIRZACHO'L VA DO'STLIK TUMANLARINING TASHKIL TOPIHI TARIXIDAN	43-47
<i>Shirinova Nargiza Faxritdinbek qizi</i> XIX ASR IKKINCHI YARMI – XX ASR BOSHLARIDA TURKISTONDA DORISHUNOSLIK AN'ANALARI TARIXIDAN	48-53

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Akbarov Husan O'zbekxonovich</i> BOG'DORCHILIK XO'JALIKLARINING ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI EKONOMETRIK MODELLAR ASOSIDA BAHOLASH	54-59
<i>Asqarova Nargiza Ilhomxo'jayevna</i> KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ILG'OR XORIY TAJRIBASI	60-67
<i>Nurmurodov Zafarjon Nurmurod o'g'li</i> MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARINI RAQAMLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YO'NALISHLARI VA MUAMMOLARI	68-72

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Abilov O'rol Murodovich</i> OPTIMIZM-PESSIMIZMNING IJTIMOY VA GNOSEOLOGIK ASOSLARI	73-81
<i>Ismoilov Maxamadixon Isroilovich</i> AXLOQ VA FOYDA O'RTASIDAGI DIALEKTIKA: IQTISODIY RATSIONALIZMGA AKSIOLOGIK YONDASHUV	82-90
<i>Yuldashev Rustam Daniyrovich</i> YOSHLAR TARBIYASIDA DINIY-MA'RIFIY TUSHUNCHANING O'RNI VA AHAMIYATI	91-98
<i>Sagdullayeva Dilbar Shuxratovna</i> JAMOATCHILIK NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISHNING FALSAFIY JIHATLARI	99-105
<i>Narziyev Zubaydillo Ibodilloevich</i> AZIZIDDIN NASAFIYNING TASAVVUF ILMIGA OID QARASHLARINING METODOLOGIK TAHLILI	106-112
<i>Mamajonov Sanjarbek Hamrajonovich</i> SOTSIAL INJENERIYANING RIVOJLANISH TARIXI VA METODOLOGIYASI	113-118
<i>Rajabov Ilxom Mustafoevich</i> ZAMONAVIY TA'LIM PARADIGMALARI (RAQAMLI TA'LIM, KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV, UZLUKSIZ TA'LIM): IJTIMOY-FALSAFIY TAHLIL	119-123
<i>Toirov Ilxom</i> MADANIYAT VA KUNDALIK HAYOT DIALEKTIKASI	124-127
<i>Mamatnazarov Lazizbek To'raquliyevich</i> ZO'RAVONLIK IJTIMOY-XATARLI XULQ-ATVOR SIFATIDA: MAZMUNI VA MOHIYATI, OQIBATLARI	128-131
<i>Toxirov Abdumalik Ashurali o'g'li</i> MODERNIZATSIYA SHAROITIDA YOSHLAR AXLOQIY QADRIYATLARINING TRANSFORMATSION DINAMIKASI	132-136
<i>Нурмухамедова Севара Бадриддиновна</i> ВЛИЯНИЕ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ МОЛОДЕЖИ	137-141
<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> YOSHLAR SALOMATLIGI VA IJTIMOY SHAKLLANISH: STRESS, DEPRESSIYA, RUHIY SALOMATLIK, JAMOATCHILIK VOSITASI SABOQLARI ...	142-145
<i>Xolmirzayeva Jumagul Xamdamovna</i> YOSHLAR MEHNAT MADANIYATI VA UNING JAMIYAT RIVOJIGA TA'SIRI	146-150
<i>Abdusalimov Abror Vali ug'li</i> MIRZO G'OLIB VA MUHAMMAD IQBOL IJODIDAGI FALSAFIY, MA'NAVIY VA BADIY MUSHTARAKLIK	151-158
<i>Maxmudov Izzatillo Ne'matilloevich</i> IJTIMOIY ADOLAT: NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI VA ZAMONAVIY TALQINI	159-163
<i>Aripov Alisher Sayfiddinovich</i> KORRUPSIYA TUSHUNCHASINING ILMIY-METODOLOGIK ASOSLARI	164-167
<i>Xudoyqulov Shukrullo Sohibovich</i> O'ZBEKISTONDA YANGI TARAQQIYOT BOSQICHIDA YANGI MA'NAVIY MAKONNI YARATISH TAMOIYILLARI	168-172

<i>Ibrogimova Gulbaxor Eshmatovna</i> MA'NAVIY-AXLOQIY TANLOV TUSHUNCHASI VA UNING FALSAFIY MOHIYATI	173-176
---	---------

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Abduraxmonova Ra'no Kosimovna</i> NEMIS TILIDAGI DINIY MATNLARNING O'ZBEK TILIGA	177-182
<i>Abdusalimov Abdulaziz Abdumutal o'g'li</i> INGLIZ TILI MODAL FE'LLARINING TIPOLOGIK TALQINI	183-188
<i>Abduraximova Okila Gayratovna</i> ZAMONAVIY NEMIS TILIDA NEOLOGIZMLAR TIPOLOGIYASI VA TASNIFI	189-194
<i>Ubaydullayeva Umida Abdushukur qizi</i> TERMIN, TERMINOLOGIYA VA ULARNING YONDOSH TUSHUNCHALARGA MUNOSABATI	195-198
<i>Sayitqulova Zilola Xusniddin qizi</i> BADIIY ASARLARDA PERSONAJLARARO MUNOSABATLARNING LINGVOMADANIY VA PRAGMATIK TAHLILI (O'ZBEK VA INGLIZ ADABIYOTI MISOLIDA).....	199-203
<i>Khodjayeva Khurshida Sharafitdinovna</i> LANGUAGE CHANGE AND THE EMERGENCE OF NEW LEXICAL UNITS IN THE DIGITAL ERA	204-209

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Реймбаев Абдулла Курбанбаевич</i> РАССУЖДЕНИЯ ОБ УГОЛОВНО-ПРАВОВОМ ПОНЯТИИ УЧАСТИЯ В ПРЕСТУПЛЕНИИ	210-215
<i>Sayfiddinov Aqliddin Anvarjon o'g'li</i> HUDUDLARNI IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISHDA MAHALLIY KENGASHLAR FAOLIYATINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH: RETROSPEKTIV TAHLIL	216-222
<i>Samandarova Feruza Baxromjon qizi</i> YASHIL DAVLAT XARIDLARI	223-229
<i>Rasulov Siroj Sodiq o'g'li</i> DAVLAT BOSHQARUVIDA ODILLIK PRINSIPI TALQINI	230-233
<i>Aslanov Sharafiddin Xayrullayevich</i> IQTISODIY JINOYATLARNING MAZMUN-MOHIYATI VA ULARNING OLDINI OLISH MEXANIZMLARI	234-238

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Akbarova Gulhayo Oybekovna</i> TA'LIM 5.0 KONSEPTSIYASI ASOSIDA "QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARI" FANINI O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	239-246
<i>Sulaymanova Dildora Nazarovna</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA KREATIV TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHDA SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING ROLI	247-251

Aytmuratov Ajiniyaz Jumabay Uli

TALABALARNING MODELLASHTIRISHGA OID KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA
RAQAMLI TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH 252-255

Najmetdinov Ma'ruf G'ayratovich

O'QUVCHILARNING SOG'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHDA
MULTIPLATFORMADAN FOYDALANISH METODIKASI MODEL 256-265

Javliyeva Shahnoza Bahodirovna

TA'LIM SIFATINI TA'MINLASHGA YO'NALTIRILGAN O'QUV-TARBIYAVIY
JARAYONNI TASHKIL ETISH VA DIDAKTIK MATERIALLAR YARATISH
TEXNOLOGIYASI 266-269

Received: 10 October 2025
Accepted: 25 October 2025
Published: 2 November 2025

Article / Original Paper

ANCIENT THEATRE

Muminov Khusanboy Madaminjonovich

Department of History and Social science at Andizan State University,
Doctor of Philosophy (PhD) in History, Associate Professor

Khamidova Ominakhan

2nd year student

Department of History and Social science at Andizan State University

Abstract. This article explores the origins of ancient theaters, their stages of development, and their role in human civilization. It analyzes the distinctive features of ancient Greek, Roman, Indian, Chinese, and Japanese theaters, highlighting their influence on modern theatrical art. Initially emerging from religious rituals and mythological narratives, ancient theater later evolved into an artistic platform expressing human emotions, social life, and philosophical ideas. The article also compares the stage architecture, acting techniques, and dramaturgical foundations of ancient theaters with those of modern theater schools. As a result, it is scientifically substantiated that the traditions of ancient theater laid the aesthetic, symbolic, and philosophical foundations of contemporary theatrical art.

Keywords: ancient theater, tragedy, comedy, satire, theater architecture, actor.

ANTI-K TEATR

Mo'minov Xusanboy Madaminjonovich

ADU, Tarix va ijtimoiy fanlar fakulteti
Tarix falsafa fan doktori, dotsent

Xamidova Ominaxon

ADU, Tarix va ijtimoiy fanlar fakulteti,
2-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada qadimgi teatrlarning kelib chiqishi, ularning shakllanish bosqichlari hamda insoniyat madaniyatidagi o'rnini yoritilgan. Qadimgi Yunon va Rim teatrining o'ziga xos jihatlari tahlil qilinib, ularning bugungi zamonaviy teatr san'atiga ko'rsatgan ta'siri ko'rsatib o'tiladi. Dastlab diniy marosimlar va mifologik rivoyatlardan vujudga kelgan qadimgi teatr, keyinchalik inson ruhiyatini, ijtimoiy hayotni va falsafiy g'oyalarni ifodalovchi badiiy maydonga aylanganligi, qadimgi teatrlarning sahna qurilishi, aktyorlik san'ati va dramaturgik asoslari hozirgi teatr maktablari bilan qiyosiy o'rganiladi. Natijada, qadimgi teatr an'analari bugungi teatr san'atining estetik, ramziy va falsafiy poydevorini yaratganligi ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: antik teatr, tragediya, komediya, satira, teatr arxitekturas, aktyor.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I11Y2025N03>

Kirish. Antik teatr deganda qadimgi yunon teatri hamda uning ta'sirida shakllangan Rim teatri nazarda tutiladi. Ushbu teatrlar insoniyatning madaniy hayotida o'ziga xos o'rin egallab nafaqat ushbu xalqlar madaniyatiga balki butun dunyo xalqlarining madaniyatiga o'z ta'sirini o'tkazgan. Miloddan avvalgi V asr Qadimgi yunon teatri o'zining yuqori cho'qqisiga yetadi va ushbu jarayon miloddan avvalgi III asrga qadar rivojlanishda davom etgan. Rim teatri esa

yunon teatri ta'sirida miloddan avvalgi III — II asrda paydo bo'lib, eramizning IV - V asrigacha faoliyatda bo'lgan.

Tadqiqot metodlari. Ushbu maqola tarixiy tadqiqotlarning ilmiy obyektivlik, mantiqiy izchillik, qiyosiy tahlil, xronologik izchillik kabi usullari asosida ilmiy akademik yondashuv bilan yozildi.

Natijalar. Antik davrdan bizga san'at bobida ulkan meros qolgan. Antik olam me'morchiligi, haykaltaroshligi, adabiyoti va san'ati keyingi zamonlarda muttasil o'rganish va ergashish manbai bo'lib keldi. Buni Uyg'onish davrida ilk komediya va tragediyalarni yaratishda antik davr mualliflarining asarlari namuna bo'lib xizmat qilganidan ham bilishimiz mumkin. Keyingi davrlarda ham G'arbiy yevropalik dramaturglardan Shekspir, Kornel, Shiller, Gyote va boshqalar antik davr teatr merosi boyliklariga faol murojaat qilib kelganlar. Gaupzman, O'Nil, Sartr, Anuy va boshqa dramaturglar ham antik syujet va obrazlardan keng foydalanganlar [1. -B. 8].

Zamonning ijtimoiy-siyosiy hayoti bilan bog'liqlik insonga, uning ma'naviy yetukligiga diqqat-e'tibor, yunon eposi va lirikasining eng yaxshi yutuqlaridan foydalanish — bularning hammasi Afina teatrining ulug'vor g'oyalar va ajib badiiy shakllar teatri bo'lishini belgilab berdi. Zo'rlik va zulmning har qanday ko'rinishiga qarshi norozilik, el-yurtni jo'shqin sevishtirish, fuqarolik va insonparvarlik e'tiqodlarini ulug'lash singari g'oyalar taraqqiyparvar insoniyatga uning tarixida hamma zamonlarda hamroh va tushunarli bo'lib kelgan. Shu boisdan ham antik drama qahramonlarining kurashlari, g'am-anduhlari hozirgi tomoshabinlarni ham hayajonga solib keladi.

Qadimgi Yunon teatr janrlari yunonlarning e'tiqodidan kelib chiqib shakllangan. Bu kabi janrlarga tragediya, satira, komediya yorqin misol bo'la oladi. Hosildorlik ma'budi Dionis sharafiga bag'ishlangan marosimda qo'shiqlar va o'yinlarda marosimning iztirobli, noxush tomonlari tragediyada, kulgili tomonlari komediyada aks ettirilgan. Satira esa o'rta janr hisoblangan.

Yunon tragediyasining kelib chiqishi tragediya va komediya so'zlari orqali ham oydinlashadi. Tragediya so'zi ikki yunon so'zidan tarkib topgan: tragos — “echki” va ode — “qo'shiq”, ya'ni “echki qo'shig'i” demakdir. Bu tushuncha yana bir bor Dionisning yo'ldosh va hamrohlari — satirlar echki tuyoqli maxluqlar taxlitida tasavvur etilganligini ko'rsatadi. Komediya so'zi komos va ode so'zlaridan kelib chiqqan. Komos — bu Dionis sha'niga atalgan qishloq bayramlarida masxaraboz va qiziqchilarning shirakayf bo'lib, bir-biridan kulib, qo'shiqlar aytib namoyish qilib yurishlarini anglatgan. Demak, komediya so'zi “komos qo'shig'i” degan ma'noni anglatadi.

Yunon tragediyasi, odatga ko'ra, har bir yunonga yaxshi tanish bo'lgan mifologiya syujetlariga asoslangan. Shu bois tomoshabinni voqeaning o'zi emas, balki muallifning ma'lum rivoyatni qanday talqin etganligi, qanday ijtimoiy va axloqiy muammolarni olg'a surganligi qiziqtirgan. Dramaturg rivoyat bahonasida zamonaviy siyosiy hayot masalalarini olg'a surishi va o'zining axloqiy, falsafiy va diniy qarashlarini yaratishi lozim edi. Eramizdan avvalgi V asrda yuzaga kelgan attika komediyasi o'z mohiyatiga ko'ra siyosiy komediya bo'lgan. Unda hamma vaqt siyosiy tuzum va Afina davlatining tashqi siyosati, yoshlarni tarbiyalash, adabiy kurash kabi masalalar olg'a surib kelingan [1. -B. 9].

Yunonistonda teatr hosildorlik ma'budi Dionisga bag'ishlangan marosimlarida dunyoga kelib, Afina quldorlik demokratiyasi gullagan davrda ming-minglab fuqarolar uchun axloqiy va

ma'naviy tarbiya maktabi vazifasini o'tagan. Yunonlar sig'imi keng, usti ochiq mahobatli teatrlar qurgan edilar. Teatr tepalik yon bag'riga yarim-doira shaklida qurilgan bo'lib, uning tomoshabinlar o'tiradigan joyi teatron, ostki qismi bilan tutashib yarim doira bunyod etuvchi maydon orxestra deb atalgan bo'lib bu yerda aktyor tomosha ijro etgan va orxestraga tutash qurilma skenada esa aktyor kiyinadigan joy bo'lgan [2. -B. 6].

Teatr tomoshalari davlat himoyasidagi muhim siyosiy va tarbiyaviy tadbir va choralaridan biri hisoblangan.

Ikkinchidan, dramaning yuzaga kelishi bevosita Dionis marosimlari bilan bog'liq bo'lganligi tufayli bu tomoshalar shu ma'budning sharafiga yil sayin uch marotaba o'tkaziladigan va bir necha kunlab davom etadigan bayram paytlarida namoyish qilingan. Yunonlar mazkur tomoshalarga shunchaki bir ermak deb emas, balki muhim diniy bayram deb qaraganlar va bu bayramlarni imkon qadar tantanali o'tkazishga tayyorlanib, deyarli hammalari teatr tomoshalariga kelishga oshiqqanlar.

Dastlabki davrlarda teatr o'yinlari bepul ko'rsatilgan. Keyinchalik, chiqimlarning ko'payib ketganligi sababli, tomoshalar pullik qilingan, kambag'allarga ma'lum miqdorda hukumat pul to'laydigan bo'lgan [3. -B. 108].

Teatr ko'rinishi ochiq havoda dumaloq maydonchada berilgan. Ochiq va katta teatrda aktyorlar mimikasi va kiyimlarini aniq ko'rib bo'lmas edi. Shu boisdan aktyorlar sahnaga uzun tantanali kiyim va niqoblarda va aktyor gavdasini baland qilish uchun baland poshnali oyoq kiyimlarda chiqar edilar. Teatr tomoshalari mart oyining oxiri aprel oyining boshlarida ko'rsatilar edi [5.-B. 280].

XIX-XX asrlarda Yevropa sahnalarida antik dramalar muntazam ko'rsatilgan. Bugungi kunda ham antik davr dramalarining o'rni baland. Antik dramaturglar asarlari sobiq sho'ro teatrlari repertuarida ham keng o'rin tutib kelgan: masalan, 1918-yili Petrogradga Yu. Yuryev tomonidan tashkil etilgan "Fojialar teatri" Sofoklning "Shoh Edip" asari bilan ochilgan, 1957-yili Shata Rustaveli nomli gruzin teatrida, 1969-yili Hamza nomli O'zbek akademik teatrida yaratilgan "Shoh Edip" spektakllari yirik badiiy voqealarga aylandi [1. -B. 8].

Rim teatri esa biroz keyinroq shakllangan bo'lib birinchi teatr tomoshasi miloddan avvalgi 240-yilda namoyish etilgan. Bu Rimga Yunonistondan qul sifatida keltirilgan adib Liviy Andronik tomonidan lotinlashtirilgan Gomerning "Odisseya" asari edi. Rimda komediya, ayniqsa katta shuhrat qozongan. Yangi yunon ya'ni Attika komediyasi va rim xalq dramasi janrlari asosida dunyoga kelgan komediya san'ati kamchilik va qusurlarning fosh etilishi, hayotiy va ommabopligi bilan xalqda katta qiziqish uyg'otib kelgan. Rimda tragediya janrining taraqqiy topishida yunon tragediyalari, ayniqsa Evripid asarlari namuna bo'lib xizmat qilgan. Yunoniston va Rim kechirgan ijtimoiy tuzum va madaniy taraqqiyot darajasi bir-biridan farq qilar edi. Rimliklar yunon adabiy nusxalarini qayta ishlashda ularning fojaviylik, dabdabadorlik jihatlarini alohida bo'rttirib ko'rsatishga e'tibor berganlar. Sahna san'ati va teatr me'morchiligi sohasida Rimda ko'pgina yangiliklar paydo bo'ldi: toshdan ishlangan ilk teatr binolari qad ko'taradi, tragiklardan Ezop, komik Rossiy kabi antik zamonning yirik aktyorlari yetishib chiqadi [2. -B. 36].

Rim teatri madaniy hayotning zaruriy qismiga aylangan edi. Tragediya va komediyalarda havaskorlar emas, balki professional artistlar ishtirok etganlar. Ular aktyorlar deb atalgan. Rim aktyori qullikdan qutulgan yoki quldan chiqqan bo'lib, yunon aktyoridan past ijtimoiy mavqeda turgan. Buning sababi shunda ediki, Rim teatri Dionis marosimi bilan bog'liq yunon teatridan

farqli o'laroq, marosimlardan xoli, deyarli butunlay dunyoviy muassasa sifatida dunyoga kelgan edi. Yunonistonda aktyorlik kasbiga mo'tabar kasb tarzida qaralgani holda Rimda tahqirli kasb sifatida qaralgan. Shunga qaramay, Rimda xalqning hurmat-e'tiboriga sazovor bo'lgan aktyorlar ham yetishib chiqqan [1. -B. 32].

Imperator Oktavian Avgust teatrning ijtimoiy ahamiyatini tushunib, uni har tomonlama rivojlantirishga yordam ko'rsatadi. U fuqarolarni davlatga sodiqlik ruhida tarbiyalashda yunon tragediyasining alohida ahamiyat kasb etishini ko'zda tutib, Rim sahnasida, awalo, shu tragediya turini tiklash maqsadini olg'a surdi. Atoqli Rim shoiri Goratsiy "Poeziya ilmi" risolasida Avgustning shu sa'y-harakatini ifodalab bergan. Goratsiy ushbu risolada rimlik shoirlarga yunon tragediyasini sahnaga qaytarishni taklif etadi. Oddiy, ixcham voqeali va uch aktyor hamda xor ishtirok etuvchi yunon tragediyasi shoirlarga ma'qul tushib qolgan edi. Goratsiy Avgust fikrini quvvatlab, san'atning g'oyaviy teran, mazmunan o'tkir bo'lishi zarurligi qoidasini olg'a suradi. Uning ta'kidlashicha, bir tomondan, shoir fuqarolarning tarbiyachisi va murabbiysi bo'lganidan u yuksak bilimdon bo'lmog'i lozim; ikkinchidan, uning san'ati go'zal bo'lishi uchun uni tomoshabinga havola etishdan awal obdon ishlovdan o'tkazishi, har tomonlama mukammallik darajasiga chiqarishi lozim. "Poeziya ilmi" asari XVII asr fransuz klassitsizm nazariyasining shakllanishida muhim ahamiyatga ega bo'ldi [1. -B. 37].

Rimda madaniyat va san'atning barcha turlari o'ziga xos tarzda rivojlanib borib, o'z davri mohiyatini aks ettirgan. Eramizning asrlariga kelib Rim madaniyatining tushkunligi kuchayadi va varvarlar tomonidan uning 476-yilda bosib olinishi bilan Rim madaniyatining rivojlanishi ham barham topadi. Eramizning IV–V asrlaridagi antik madaniyat arboblari va muxlislari uning tushkunlikka yuz tutishining oldini ola bilmagan bo'lsalar-da, ularning zo'r berishi tufayli antik madaniyat xazinasi kelgusi avlodga meros qolgan [4. -B. 68].

Xulosa. Qadimgi teatr insoniyat madaniyatining eng qadimiy va muhim san'at turlaridan biri bo'lib, u diniy marosimlar, mifologik rivoyatlar va ijtimoiy hayotdan oziqlangan holda shakllandi. Yunon va Rim teatrlarining sahna qurilishi, aktyorlik san'ati hamda dramaturgiyasi keyingi asr teatrlarining rivojlanishiga asos bo'ldi. Antik davr teatrlarida ilgari surilgan falsafiy, axloqiy va estetik g'oyalar bugungi zamonaviy teatr san'atida ham o'z aksini topmoqda. Shu bois qadimgi teatr inson tafakkuri va san'at taraqqiyotining poydevori sifatida jahon madaniyatida beqiyos o'rin egallaydi.

Jumladan bugungi kunda ham ushbu davr madaniyati ta'siri ostida ko'plab teatr ko'rinishlari sahnalashtirilmoqda va bu esa shuni ko'rsatadiki ushbu antik madaniyatlar kishilik tarixida o'ziga xos muhim o'rin egallagan bo'lib insoniyat tarixida o'zining beqiyos o'rniga ega bo'lib qolmoqda. Rim teatri yunon madaniyatidan namunasi olish orqali paydo bo'lgan bo'lsa ham unda rimliklarning kundalik hayoti va boshqa ko'plab maishiy masalalarini namoyish eta oldi va yunon teatridan mustaqil tarzda ajralib chiqa oldi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Tursunboyev. S. Jahon teatri tarixi – T.: Fan va texnologiya, 2008
2. Tursunboyev. S. Xorijiy teatr tarixi – T.: Cho'lpon, 2006
3. Alimuhammedov. A. Антик адабиёт тарихи – T.: Ўқитувчи, 1969
4. Туоров. Y. Қадимги Юнонистон ва Рим маданияти – T.: Наврўз, 2013
5. Rajabov. R. Qadimgi dunyo tarixi – T.: Fan va texnologiya, 2009

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 11 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).